

НОВІ МАРГІНАЛИ

У всі часи в кожному суспільстві були люди, які через різні причини опинялися на узбіччі громадського та соціально-економічного життя. Саме маргінали – це люди, які виявилися за межами звичного для себе соціального середовища і не в змозі приєднатися до нових соціальних верств. У суспільній свідомості утвердилася думка про маргіналів як представників нижчих верств соціуму, у кращому випадку – це люди, що знаходяться за рамками норм і традицій. Як правило, називаючи людину маргіналом, показують негативне, презирливе ставлення до неї, але маргіальність – це не автономний стан, а результат неприйняття норм і правил, вираження особливих відносин з існуючим суспільним ладом. Маргіальність може розвиватися у двох напрямках: розрив усіх звичних зв'язків і створення власного світу або поетапне витіснення за рамки закону. У будь-якому випадку маргінал – це тіньова сторона світу. Громадськість звикла виставляти напоказ людей, які перебувають поза системою, щоб утвердити власний світ, який вважається нормою.

До причин виникнення маргіальних груп можна віднести перехід суспільства від однієї соціально-економічної системи до іншої, некеровані переміщення великих мас людей, у зв'язку з руйнуванням стійкої соціальної структури, погіршення матеріального рівня життя населення, девальвація традиційних норм і цінностей.

Ряди маргіальних верств суспільства поповнилися також в результаті науково-технічного прогресу другої половини ХХ століття. Впровадження нових технологій в промисловий комплекс вимагали гарно підготовлених фахівців. Багато робітників, які звикли працювати біля верстатів, не змогли конкурувати з новим освіченим поколінням.

Поняття «нові маргіальні групи» пов'язане насамперед з кризою зайнятості, спричиненою науково-технічною революцією (індустріалізацією). У Західній Європі поряд із визнаними традиційними маргіналами, тобто «переважно люмпен-пролетарями, характерними рисами яких були повна десоціалізація, ідентифікація зі злочинним світом, відсутність освіти та професійної кваліфікації, низький рівень соціальних очікувань, а також груп, що знаходяться на шляху до перетворення в люмпенів», утворюються численні нові маргіальні групи. «До цієї категорії належать особи, стійко витіснені з виробничого процесу, але водночас, із високим рівнем загальної та професійної підготовки, завищеними соціальними очікуваннями, високою політичною активністю та здатністю формулювати свої прагнення в ідеологічній формі». Основним джерелом виникнення та поповнення таких груп є низхідна соціальна мобільність груп, які поступово втрачають свої соціальні позиції в структурі суспільства.

У середовищі нових маргіальних груп І. Попова розрізняє два типи: по-перше, соціальні групи, які втратили власний соціальний статус та не мають можливості отримати новий статус, який відповідав би новим потребам; по-друге, групи, які набули нового соціального статусу, але не мають можливості забезпечити його адекватне функціонування через відсутність дієвих механізмів на рівні суспільства. Разом з тим І. Попова визначила соціальну топологію нових маргіналів, тобто виділила зони маргіальності – ті сфери суспільства, галузі народного господарства, сегменти ринку праці, а також соціальні групи, де спостерігається максимально високий рівень соціально-професійної маргіальності:

- легка і харчова промисловість, машинобудування;
- бюджетні організації науки, культури, освіти; військово;
- мале підприємництво;
- депресивні регіони;
- люди середнього та похилого віку; випускники шкіл, вузів; неповні та багатодітні сім'ї.

Склад нових маргіальних груп різноманітний. У ньому можна виділити принаймні три категорії. Першу і найчисленнішу складають «постспеціалісти» – особи з високим рівнем освіти, найчастіше інженери, які отримали підготовку в радянських вузах, а потім пройшли практику на радянських підприємствах. Їх знання в нових ринкових умовах виявилися неактуальними, застарілими. До них відносяться працівники неперспективних галузей промисловості. Друга група нових маргіналів названа «новими агентами». До них належать представники малого бізнесу та самозайняте населення. Підприємці знаходяться у прикордонній ситуації між легальним і нелегальним бізнесом. До третьої групи належать «мігранти» – біженці і вимушені переселенці.

Таким чином, проблема «нових маргіналів» для сьогодення надзвичайно актуальна і потребує подальшого дослідження та осмислення.